

Donderdag 2 augustus 11.00 uur

Het bureau van rechercheur Ellen van Dorth is bedolven onder dikke stapels vergeelde, gerafelde papieren. Ze zijn afkomstig uit het politiearchief en gedateerd van januari 1973 tot maart 1975.

‘Wat ben jij aan het doen?’

Ellen schrikt op. Het is Jozef Laros, de ervaren rechercheur die haar mentor is sinds haar toetreding tot de Deventer recherche anderhalf jaar geleden. Hij leunt tegen de deurpost en grijnst.

‘Op zoek naar gegevens over de Deventer putmoord.’

‘Hè?’

‘Gepleegd eind 1972 en nooit opgelost.’

‘Vertel mij wat. Iedere Deventenaar heeft weleens gehoord van de moord op Tjalling Tjalkens. Breng die spullen maar terug naar het archief. Dat is zonde van je tijd.’

Ellen heeft het afgelopen jaar geleerd dat ze zich niet van de wijs moet laten brengen door de hautaine manier waarop Jozef haar en ook andere mensen soms bejengt. Meestal doet hij dat als hem iets anders dwarszit.

‘Hoezo?’

‘De zaak is verjaard. Als de moordenaar zich nu meldt, bieden we hem een kop koffie aan en sturen hem weer naar huis.’

‘Dat had ik ook al bedacht. Toch vind ik het raar om helemaal niets te doen als iemand informatie heeft waarmee een moordzaak kan worden opgelost, ook al is het dertig jaar na dato.’

Jozef kijkt Ellen verbaasd aan.

‘Wat bedoel je?’

‘Vanochtend belde een man. Hij sprak met een buitenlands accent en zei dat hij wist wie de putmoord had gepleegd.’

‘En?’

‘Hij wilde geen naam noemen.’

‘Belachelijk. Wat dan wel?’

‘Niets, hij zou over een paar dagen weer contact opnemen.’

‘Telefoonnummer?’

‘Nee. Verder weet ik niets.’

‘Merkwaardig. Ik zou er niet te veel energie in stoppen.’

‘Oké,’ zegt Ellen meegaand. ‘Waar moet ik mijn informatie dan vandaan halen?’

‘Praat met mij. Ik heb mij in de jaren tachtig eens mogen verdiepen in alle niet verjaarde cold cases. De putmoord was er een van. Ik heb mij zelfs in de put onder de Elegast laten zakken om met eigen ogen de plek te zien waar het lijk op 3 januari 1973 is gevonden.’

‘Dat lijkt mij sterk. Ik heb net gelezen dat die put een diameter had van vijfenzestig centimeter.’

Jozef glimlacht. ‘Bij wijze van spreken dan.’

‘Hoezo trouwens de Elegast? Ik dacht dat het om een put in de Gildekelder ging.’

‘Dat is hetzelfde pand.’

‘Dus ik sta soms te dansen op de plek waar het lijk is gevonden?’

Jozef denkt na. Ellen kent Jozef inmiddels goed genoeg om te zien dat zijn interesse is gewekt.

‘Misschien reageerde ik net wat te snel. Als je op dit moment geen dringende zaken onder handen hebt, kan het toch zinvol zijn om je erin te verdiepen. Dan bied ik mij aan als informatiebron.’

‘Prima. Heb je nu tijd?’

‘Ha ha,’ zegt Jozef. ‘Gretig als altijd. Begin van de middag?’

‘Goed, dan zie je me verschijnen.’

Ellen luistert hoe het geluid van Jozefs voetstappen in de lange gang van het politiebureau steeds zachter wordt. Wat kwam hij hier eigenlijk doen? Waarschijnlijk alleen een praatje maken om zijn gedachten te verzetten. Dat doet hij vaker.

Het enthousiasme waarmee ze net het ene na het andere archiefstuk doorploegde, is verdwenen. Het fenomenale geheugen van Jozef is een betere en vooral meer toegankelijke informatiebron dan politiedossiers.

Voor het eerst die ochtend voelt ze hoe warm het is. Dat komt niet alleen doordat de zon inmiddels pal op het grote raam van haar kamer staat. De aanhoudende hitte die Nederland sinds april teistert, heeft zelfs de dikste muren van de oude huizen in de Deventer binnenstad door en door opgewarmd. Gebouwen koelen 's nachts niet meer af. Steeds meer bewoners nemen om elf uur 's avonds het laatste pontje over de IJssel en slapen in een tentje in de uiterwaarden of het stadspark. Ellen heeft het twee dagen geleden ook geprobeerd, maar vond de relatieve koelte niet opwegen tegen het nachtelijke rumoer.

Op alle fronten ontwricht de hitte het leven in de stad. Het water in de IJssel heeft twee dagen geleden een historisch laag peil bereikt. Morgen wordt alle scheepvaart verboden. Om massale vissterfte als gevolg van opwarming van het rivierwater te voorkomen mag de IJsselcentrale maar beperkt koelwater lozen en draait slechts op halve kracht. Sinds vorige week wordt het gebruik van airconditioning in kantoorgebouwen daarom sterk ontraden door de provincie Overijssel. De Deventer middenstand ziet zich voor een dilemma geplaatst. Tussen twaalf en vier staan de meeste winkeliers werkeloos te wachten op klanten. Steeds meer ondernemers pleiten voor mediterrane openingstijden, maar de verantwoordelijke wethouder wil daar niets van weten. De directeur van het VVV ziet daarentegen wel kansen: Sevilla aan de IJssel. Dat is eens wat anders dan Moskou, Istanbul of Oxford.

De kersverse burgemeester van Deventer is geen rustige start van zijn nieuwe baan gegund. Al voor zijn komst heeft zijn geloofsovertuiging voor het nodige rumoer in de stad gezorgd.

Afgelopen week heeft hij zich laten vertellen dat er aankomende zondag meer dan honderdduizend mensen worden verwacht op de jaarlijkse Boekenmarkt. Van alle kanten heeft men hem erop gewezen dat de massaliteit van het evenement onder deze omstandigheden tot dezelfde problemen kan leiden als bij de Vierdaagse van Nijmegen.

Fanatieke boekenliefhebbers lopen het risico op uitdroging en oververhitting. Het liefst had hij het evenement daarom afgelast. Dat is echter geen optie. Het zou koren op de molen zijn voor het deel van de bevolking dat zich zo kritisch heeft uitgelaten over zijn komst. Zij zouden hun vrees voor strenge christelijke normen en waarden meteen bewaarheid zien.

Jean-Paul Portegeijs, een negenenveertigjarige man uit Roermond, heeft deze week geen last van de warmte. Hij voelt niet hoe het T-shirt dat hij al drie dagen draagt aan zijn rug plakt. Fysiek ongemak bestaat niet, hij laat niets tussen hem en zijn grote passie komen. Zeven dagen lang geeft hij zich volledig over aan boeken. Onvermoeibaar speurt hij in Deventer naar lang gezochte meesterwerken. Voor hem is het de mooiste week van het jaar. Volgens het schema dat hij van tevoren heeft gemaakt, bezoekt hij van maandagochtend tot en met vrijdagmiddag alle Deventer boekenwinkels. Hij kent de meeste zaken inmiddels en weet hoeveel tijd hij nodig heeft om de collectie langs te lopen en een praatje te maken met de eigenaar. Zaterdagmiddag begint het laatste deel van zijn persoonlijke Boekenweek: het Tuinfeest en de Boekenmarkt. Zondagavond keert hij terug naar Limburg, zoals gewoonlijk met een koffer en een rugzak vol boeken.

In afwachting van zijn lunch, een Hanzestoofpot, zit Jean-Paul in de schaduw van een grote kastanjeboom op het terras van De Brave Broeder. In de verte hoort hij autogeluiden, verder is het doodstil op het Grote Kerkhof. Hij kijkt om zich heen. Er is geen mens te bekennen. De lucht boven de geparkeerde auto's trilt. Een meisje met een knalrood hoofd brengt Jean-Paul een Palmbier. Ze zucht en veegt het zweet van haar voorhoofd. Jean-Paul pakt het schema uit zijn rugzak.

De ochtend heeft hij doorgebracht in de panden van Antiquariaat Bouwmeester. Het heeft hem twee boeken over wielrennen opgeleverd, *25 jaar Doping* geschreven door Theo Koomen in 1974 en een boek geschreven door Willy Voet, de arts van Richard Virenque, *Prikken en slikken, 30 jaar doping in de wielersport*. Hijzelf was als jongen een verdienstelijk wielrenner, maar miste het talent en ook het karakter om de top te bereiken. Zijn liefde voor het fietsen is echter gebleven. Nog steeds vormt de Tour de France het sportief hoogtepunt van het jaar en fanatiek doet hij mee aan alle mogelijke tourtoto's. De dopingperikelen doen voor hem geen afbreuk aan het evenement. Het geheimzinnige dopinggebruik en het stilzwijgen in het peloton verhogen eigenlijk alleen maar de mystiek en de heroïek van het professionele wielrennen. In zijn schema ziet hij dat hij de hele middag heeft gereserveerd voor Antiquariaat Bruyns, het grootste en meest gerenommeerde antiquariaat van Deventer.

Antiquariaat Bruyns is gevestigd in een statig, maar onopvallend pand aan de IJsselzijde van het Grote Kerkhof. Van de buitenkant is het nauwelijks te herkennen als winkel. De eigenaar richt zich niet op toeristen en andere toevallige voorbijgangers. Hun aandacht wordt eerder getrokken door de Koekbakkerij, het markante pand op de hoek van de huizenrij. Jean-Paul Portegeijs laat zijn blik een moment rusten op de engelachtige figuur boven de ingang van het antiquariaat en haalt diep adem.

Verwachtingsvol duwt hij de zware, geornamenteerde deur open. In de grote hal wacht hij op het klikje waarmee de deur achter hem in het slot valt. De stilte is compleet. Jean-Paul hoort zichzelf ademen. Het voelt indiscreet om zomaar door te lopen. Hij wacht daarom tot de eigenaar Gerard Bruyns de trap afkomt om te zien wie er binnen is gekomen. Bewonderend bestudeert hij de immense kroonluchter boven zijn hoofd.

Er gebeurt niets. Jean-Paul kucht een paar keer. Geen reactie. Aarzelend gaat hij toch maar naar boven. Hij kent de weg. Gerard Bruyns heeft zijn collectie verdeeld over drie kamers: kunst, topografie en literatuur. Zijn bureau bevindt zich in de

topografiekamer. Daar staat ook een leestafel waar de antiquaar klanten een kop koffie aanbiedt als ze een boek willen bekijken. Vorig jaar heeft Jean-Paul er meer dan twee uur met Gerard Bruyns zitten praten. Ademloos luisterde hij naar de vermaarde antiquaar, die niet alleen interessante dingen vertelde over de geschiedenis van Deventer, maar ook over zichzelf. Het trof hem hoezeer zij op elkaar leken. Ze waren bijna vijftig, vrijgezel, nooit getrouwd geweest, vader jong gestorven, lang bij hun moeder gewoond, moeder een paar jaar geleden overleden en bij tijd en wijle eenzaam. Volmaakt gelukkig waren ze echter als ze bezig waren met hun passie, het verzamelen van boeken. De ontboezemingen van Gerard Bruyns hadden Jean-Paul verleid tot het kopen van twee extreem dure boeken. Het waren beschrijvingen van *'Het kerkelyk en wereltlyk Deventer, behelzende eene uitvoerige beschryving van stats oirsprong'*. Deel 1 was in 1732 geschreven door Gerhard Dumbar, die lang gemeentesecretaris van Deventer was. Het tweede deel was geschreven door zijn gelijknamige kleinzoon, die gemeentesecretaris was van 1770 tot 1787. De delen kostten samen 2500 euro. Later had hij spijt van deze aankoop, die in geen verhouding stond tot de rest van zijn verzameling. Hij heeft zich voorgenomen deze keer niet meer dan vijfhonderd euro uit te geven.

Jean-Paul klopt zachtjes op de middelste van de drie deuren. Geen reactie. Hij klopt nog een keer, iets harder. Weer geen reactie. Voorzichtig duwt hij de deur een paar centimeter open en gluurt door de kier. Hij kijkt recht in de zon die door het glas-in-loodraam naar binnen schijnt. Een paar tellen wacht hij op een reactie vanuit de kamer en duwt de deur dan helemaal open.

Zijn adem stokt. Hij ziet niets meer en is niet in staat zich te bewegen. Dan slaakt hij een kreet en deinst achteruit. Met zijn rug botst hij tegen de balustrade van de overloop. Zijn benen worden slap en hij zakt door zijn knieën. Niet flauwvallen, zegt een stem in zijn hoofd. Zijn hart begint te bonzen en hij voelt de kracht in zijn lichaam terugkeren. Behoedzaam staat hij op en stapt weg van de balustrade. Met zijn schouder leunt hij tegen de deur van de topografiekamer. Gedachten schieten

door zijn hoofd. Wat heeft hij precies gezien? Was het een echt mens? Waarom lag dat lichaam daar? Was het dood? Heeft hij bloed gezien? Hij voelt zijn benen opnieuw verslappen als hij probeert het beeld terug te halen. Het lichaam was niet van Gerard Bruyns, dat weet hij zeker. Die is veel dikker. Was het een vrouw of een man? Heeft hij lange grijze haren gezien? Hij wordt duizelig en probeert aan andere dingen te denken.

Zijn er meer mensen in het pand? Die gedachte veroorzaakt een paniekaanval. Blind rent hij naar de trap. Struikelend bereikt hij de buitendeur. Op de drempel van het winkelpand kijkt hij hijgend rond. Waar moet hij heen? Tot zijn opluchting ziet hij dat er op het terras waar hij net heeft geluncht mensen zitten. Hij is niet meer alleen. Dan dringt langzaam tot hem door dat hij zo snel mogelijk de politie moet bellen.

Ellen loopt op haar gemak door de lange gang van het politiebureau naar de kamer van Jozef. Tot haar verrassing loopt hij haar tegemoet. Uit zijn driftige bewegingen maakt ze op dat er iets is gebeurd.

‘Kom Ellen, breng die spullen maar weer naar je kamer. We hebben iets anders te doen.’

Ellen vraagt niets en loopt op een drafje terug naar haar kamer. Net voor de receptie haalt ze Jozef weer in.

‘Er is een lichaam gevonden,’ zegt Jozef.

‘Hè?’

‘Een toerist heeft gebeld. Hij was bij Antiquariaat Bruyns.’

‘Grote Kerkhof?’

‘De man beweert dat hij daar een lichaam zag liggen en toen in paniek naar buiten is gerend.’

‘Is er al iemand?’

‘Piet is net weg.’

Naarmate ze het antiquariaat naderen, versnelt Ellens hartslag en groeit het weeë gevoel in haar maag. Als ze langs De Dikke van Dale lopen, ziet ze dat het antiquariaat al is afgezet. De eerste nieuwsgierigen staan schouder aan schouder achter het gele

lint. Een agent laat Jozef en Ellen erdoor. Jozef geeft de agent een hand. In de hal van het deftige winkelpand worden ze door Piet van Gestel van de technische recherche opgewacht.

‘En?’ vraagt Jozef.

‘Dood. Ga maar kijken. Middelste deur. Het is een bekende.’

Ellen schrikt. Hoezo een bekende?

‘Gerard Bruyns?’ vraagt Jozef.

‘Nee, geen spoor van Bruyns. Hij is in ieder geval niet in het pand.’

Met bonkend hart volgt Ellen Jozef de brede trap op. Jozef opent de deur en blijft staan in de opening. Ellen doet een stap opzij en kijkt langs hem heen. Vlak voor de deur ligt een man op zijn buik. Hij heeft lange grijze haren. Ze hoeft de voorkant van de man niet te zien om te weten wie het is. Zijn gezicht heeft haar letterlijk nachtmerries bezorgd tijdens haar eerste moordzaak. De ijskoude, intelligente ogen in het verwaarloosde en getekende gezicht. Ze ziet hem meteen weer staan tussen zijn kornuiten op de Brink, met het Go Ahead-sjaaltje om zijn nek. Het is Taco Koper.

‘Godver,’ vloekt Jozef.

Naast het hoofd ligt een plas bloed. Aan de achterkant van het lichaam zit geen wond waar het bloed uitgestroomd kan zijn. Ze rilt als ze zich voorstelt hoe zijn gezicht eruitziet.

‘Taco Koper,’ zegt Ellen.

Jozef knikt, maar zegt niets. Roerloos staart hij naar het lichaam op de grond. Wat denkt hij? Hoe goed kende hij Taco Koper? Jozef heeft een keer laten doorschemeren dat hij Taco Koper verdacht van moord. Bedoelde Jozef dat in het algemeen of had hij toen een bepaalde moord in gedachten? Zolang Jozef zwijgend in de deuropening staat, weet Ellen dat het geen zin heeft om iets te ondernemen. Ze moet wachten tot Jozef een volgende stap zet. Ondertussen bekijkt ze de ruimte waar het lichaam ligt. Waar geen ramen zijn, staan boekenkasten, gevuld van vloer tot plafond. Het merendeel van de kasten is voorzien van glazen deuren met stevige sloten. Er worden bij Antiquariaat Bruyns geen boeken van tien euro verkocht, dat is duidelijk.

‘Mag ik erlangs?’

Het is Walter Herzog, de forensisch arts. Jozef draait zich om en geeft hem een hand. Ellen doet hetzelfde.

‘Willen jullie het zien?’ vraagt de arts.

Ellen hoopt dat Jozef zijn hoofd schudt, maar dat doet hij niet. Ze volgt de arts en Jozef de kamer in en wacht gespannen tot de arts het lichaam omdraait.

Een halfuur later staan ze weer buiten. Hoewel ze tegen een muur van warmte aanlopen, voelt het toch als frisse lucht. De aanblik van Taco Koper was vreselijk. Door de twee of drie kogels die hem in zijn gezicht hadden getroffen, was hij nauwelijks meer herkenbaar. Jozef heeft al die tijd geen woord gezegd en lijkt ook nu niet van plan zijn gedachten te openbaren. Ellen heeft echter de indruk dat het geen sombere overpeinzingen zijn. Wat dat betreft is Jozef een open boek. Als hij zich ergens zorgen over maakt of aan iets ergert, uit zich dat meteen in een gekwelde gelaatsuitdrukking. Daar is in dit geval geen sprake van.

‘Een euro voor je gedachten,’ waagt ze daarom te zeggen.

Tot haar opluchting beantwoordt hij haar vraag met een glimlach.

‘Ik ben in totale verwarring,’ zegt Jozef na een tijdje. Weer zwijgt hij langdurig.

‘Heb jij ooit gehoord van Koper en Bruyns?’ vraagt Jozef uiteindelijk.

Ellen schudt haar hoofd.

‘Wel van Noury & Van der Lande?’

‘Dat is toch de voorloper van Akzo Nobel?’

‘Van de vestiging van Akzo Nobel in Deventer inderdaad. Noury & Van der Lande is in 1838 opgericht toen de Erven Noury en Gerrit van der Lande twee molens kochten voor het maken van lijnolie. Die olie gebruikten ze onder meer voor verf.’

‘Wat hebben Koper en Bruyns daarmee te maken?’

‘Laten we wat drinken op het terras van De Zevende Hemel. Dan zal ik het je vertellen.’

Een halfuur later weet Ellen dat Wijnand Koper en Theodoor Bruyns eind achttiende eeuw rijke handelaren waren in veevoeder, oliezaden, zaai- en pootgoed, graan en andere landbouwproducten. De families Koper en Bruyns waren belangrijk voor Deventer en bezaten grote panden in de binnenstad. Rond 1830 werd de armoede in de gebieden rond Deventer steeds groter en daalden de marges voor de handelaren. Zowel Koper als Bruyns had moeite zich aan te passen aan de gewijzigde marktverhoudingen. Al snel werden zij daarom voorbijgestreefd door bedrijven als Noury & Van der Lande en Meerdink, die waren overgestapt van handel naar productie. Om het verloren terrein terug te winnen bundelden de families Koper en Bruyns de krachten en vormden het bedrijf Koper en Bruyns.

Het werd geen succes. De handelaar Wijnand Koper en de techneut Theodoor Bruyns vulden elkaar niet aan. Koper bemoeide zich te veel met het productieproces en Bruyns stond te vaak op de markt. Geen van beiden nam daarbij de verantwoordelijkheid voor grote investeringen, waardoor machines steeds te laat werden aangeschaft.

Theodoor Bruyns onderkende als eerste dat ze het niet zouden redden. Groot was zijn verbazing toen hij ontdekte dat Wijnand Koper ondanks de slechte financiële vooruitzichten tekeningen had laten maken voor een nieuw landhuis aan de overkant van de IJssel. Vanaf dat moment begon Theodoor geld aan het bedrijf te onttrekken en over te hevelen naar zijn eigen rekening. Toen Wijnand Koper in 1865 voorstelde om een grotere machine te kopen, was de kas van het bedrijf leeg. Twee jaar later was het bedrijf Koper en Bruyns failliet.

Met de familie Koper ging het daarna snel bergafwaarts. De bouw van het landhuis werd op het laatste ogenblik afgeblazen en een paar jaar later bedelde Wijnand Koper om werk bij Noury & Van der Lande.

Tot ontsteltenis van Wijnand Koper opende Theodoor Bruyns in 1873 een antiquariaat aan het Grote Kerkhof. Van het ene op het andere moment werden daar exclusieve en kostbare boeken, atlassen, kunstplaten en lithografieën geveild. Antiquariaat

Bruyns was een van de eerste internationaal vermaarde antiquariaten van Nederland. Wijnand Koper beschuldigde Theodoor Bruyns natuurlijk van bedrog, maar kon dat niet bewijzen. Bovendien had hij de schijn tegen vanwege de geplande bouw van zijn landhuis. Daarmee was een vete tussen twee families geboren die al de nodige sporen heeft getrokken in de geschiedenis van Deventer. Menig conflict binnen de gemeenteraad is hierop terug te voeren. Dat geldt ook voor knokpartijen op de Brink, eindeloze bezwaarprocedures tegen vergunningaanvragen en keiharde overtredingen op het voetbalveld.

Ellen kijkt Jozef vragend aan, wachtend op de conclusie. Die komt echter niet. 'Jij denkt dat dit een volgende episode is?' concludeert ze ten slotte zelf maar.

'Wat moet ik daarvan zeggen? Nee, dat kan ik eigenlijk niet geloven. Maar toeval bestaat niet.'

'De antiquaar is dus verdwenen?'

'Volgens Piet wel. Misschien is hij gaan lunchen? Kom, we gaan naar het bureau.'

'Zondag is toch de Boekenmarkt?'

'Mijn hemel, ook dat nog. Bruyns was een belangrijke steunpilaar voor de profilering van Deventer als boekenstad. Ik heb begrepen dat er al stress genoeg is vanwege de aanhoudende hitte. Laten we dit maar meteen met de grote baas bespreken, dan kan die onze nieuwe burgemeester inlichten.'

Zwijgend lopen Jozef en Ellen terug naar het kantoor. Ellen doet haar best om alle informatie een plekje te geven. Haar gevoel zegt dat dit een gecompliceerde geschiedenis gaat worden. Haar gevoel zegt ook dat een oude familievete niet de reden kan zijn voor een dergelijke moord. Om te voorkomen dat er allerlei indianenverhalen in de krant verschijnen, moeten ze Gerard Bruyns zo snel mogelijk vinden. Maar waar is de antiquaar?

'Jozef, moeten we niet iemand op de hoogte brengen van Taco Kopers dood?' vraagt Ellen als ze het bureau binnengaan.

‘Shit, dat is een goeie. Normaal is dat het eerste waar je aan denkt. Maar wie?’

‘Je hebt me een keer verteld dat Taco een broer heeft. Pedro, meen ik mij te herinneren,’ zegt Ellen. ‘En zijn ouders? Of zijn die overleden?’

‘Zijn ouders zijn inderdaad lang geleden overleden. Ik moet Pedro bellen. Dat ga ik zo meteen doen.’

Ellen probeert zich te herinneren wat Jozef indertijd heeft verteld over Pedro Koper. Hij was in ieder geval niet helemaal zuiver op de graat, daar was Jozef van overtuigd.

Donderdag 2 augustus 15.00 uur

Om drie uur kan Gijs Heubach zich niet meer bedwingen. De speeltafels wachten op hem. Hij kijkt in zijn agenda en ziet dat hij om halfzes een afspraak heeft met een aannemer. Dat brengt hem aan het twijfelen. Meestal eindigen uitnodigingen van John Greeuw, de zoon van de oprichter van het gelijknamige aannemersbedrijf, bij Casa Emanuela. Een aanlokkelijk vooruitzicht. Desondanks belt hij Kristel, zijn secretaresse, om de afspraak af te zeggen. Hij zegt dat hij onverwacht een project moet bezoeken waar problemen zijn ontstaan.

Een uur later kijkt Gijs Heubach in de spiegelende ruiten van het casino of hij er netjes uitziet, geen kreukels in zijn colbert, stropdas recht en haren glad. Hij hecht er veel waarde aan om er picobello uit te zien, het is ceremonieel. Op de drempel blijft hij een moment stilstaan en wacht tot hij Henry Gondorff wordt, de ervaren en gewiekste speler in de film *The Sting*. Die identiteitsverwisseling maakt deel uit van zijn tweede leven, het leven dat hij zes avonden per week leidt. De identificatie met Henry Gondorff is compleet. Als Gijs Heubach in de spiegel van het casinotoilet kijkt, ziet hij niet meer zijn eigen hoofd maar dat van de acteur Paul Newman.

Na het betreden van de speelruimte moet hij de verleiding van het spel weerstaan tot hij Johnny Hooker heeft gevonden. Johnny is zijn maatje met wie hij de gangster Doyle Lonnegan een lesje gaat leren. Hoe zijn avond verloopt laat hij voor een

deel afhangen van de stappen die Johnny Hooker zet. Zonder dat zijn partner het in de gaten heeft, probeert hij zo veel mogelijk bij hem of haar in de buurt te blijven.

Wat zal hij vandaag gaan doen, de automaten of de roulette? Het liefst gaat hij naar de roulettetafels. Daar zit je allemaal om dezelfde tafel en kun je anderen deelgenoot maken van je succes. Dat zit er vanavond echter niet in. Hij heeft de afgelopen dagen te veel verloren en heeft zich voor vandaag een limiet van tweehonderd euro gesteld. Dat is te weinig voor de roulette. Hij kiest daarom voor de anonimiteit van speelautomaten. Dat betekent dat hij vandaag ook zonder zijn partner Johnny Hooker opereert.

Het is niet druk en vrijwel alle automaten zijn vrij. Op zijn gemak loopt hij rond om een keus te maken. Hij kent de meeste automaten en heeft een paar duidelijke voorkeuren. Dit is echter een mooie gelegenheid om een nieuw apparaat te proberen. Hij blijft staan voor de GoldenGate. Een mooie machine, waarover een kennis van hem zich positief heeft uitgelaten. Op zijn gemak laat hij de knipperende lampjes op zich inwerken. Hoe voelt dat? In feite is de strijd al begonnen voordat hij een definitieve keus heeft gemaakt. Snel leest hij de spelregels. *Speel met een inzet van 1 credit in het benedenspel. Vul de fruitmatrix met de 9 symbolen en verdien 100 credits, parkeer je punten in de parkeermeter of speel met een inzet van 4 of 16 punten in het vier rollen tellende bovenspel. Als de joker valt is het feest: je verdient tussen de 8-200 credits!* Dat is duidelijk. De GoldenGate is zijn tegenstander voor vanavond. Hij koopt duizend credits voor tien euro en laat de rollen voor de eerste keer draaien. Het voelt net als de eerste ochtendsigaret. Een weldadig gevoel verspreidt zich vanuit zijn hoofd naar de rest van zijn lichaam.

Als de tien euro op zijn, weet hij dat hij een goede keus heeft gemaakt. Het is een complexe machine die zijn geheimen niet makkelijk prijsgeeft. Dat is precies wat hij nodig heeft. Hoe groter de uitdaging, hoe groter de bevrediging van de overwinning. Hij koopt in één keer voor honderd euro aan credits.

Twee uur later is de laatste credit verdwenen. Hij heeft in

totaal tweehonderd euro verspeeld. De gokautomaat is echter nog niet klaar met hem, en hij ook niet met het apparaat. Hun gevecht is nog niet afgelopen. Hij kan niet anders dan voor vijftig euro aan nieuwe credits kopen. Hij weet dat hij daarmee de limiet overschrijdt die hij zichzelf vooraf had gesteld. Normaal zou hij zich daar zeker aan houden, maar dit is een uitzondering. Deze automaat staat op het punt om zich over te geven. Dat weet hij zeker. Het zou ontzettend stom zijn om nu te stoppen.

‘Hoe gaat-ie?’

Hij kijkt om. Het is Fred, een van de twee vaste medewerkers die beginners uitleg geven over de verschillende speelautomaten.

‘Goed, deze kast staat op het punt te breken.’

Fred beantwoordt zijn lach niet, maar legt zijn hand op zijn schouder.

‘Doe je het rustig aan?’ vraagt de casinomedewerker.

‘Niets aan de hand. Het gaat perfect, wacht maar af.’

Fred glimlacht en loopt door.

Een halfuur later zijn ook deze credits op. Boos slaat hij op de gokautomaat. Zoveel pech als vanavond heeft hij niet vaak. De oude vrouw achter de automaat naast hem kijkt verstoord op. Hij schrikt en probeert te glimlachen. Een keer verliezen hoort erbij, dat kan gebeuren. Hij is een geboren winnaar, alleen vanavond niet. Bovendien speelt hij altijd voor zijn plezier. Hij verlaat de zaal met gokautomaten en bestelt aan de bar een whisky. Hoewel hij het graag anders zou willen voelen, zit het verlies op de gokautomaat hem niet lekker. Het ging te snel en hij was te kansloos. Er was vast met het apparaat geknoeid. Waarom had hij dat niet eerder in de gaten? Eigenlijk zou hij naar de baas moeten stappen om zich te beklagen, maar dat doet hij niet. De baas zal hem zien als een gefrustreerde loser en een amateur. Nee, wat hij het beste kan doen is zijn verlies in één klap goedmaken. Dat getuigt van lef en inzicht. Of, wat veel beter is, niet alleen zijn verlies goedmaken maar meteen omzetten in dubbele winst. Hij heeft tweehonderdvijftig euro verloren met de gokautomaat. Met de roulette kan hij in korte tijd gemakkelijk vijfhonderd euro winnen.

Dinsdag 1 maart 1993

Vandaag ben ik begonnen met een dagboek. Mijn dokter zegt dat dat goed voor me is. Volgens hem helpt het om mijn gedachten te ordenen. Dat is nodig omdat ik de laatste maanden last heb van vreemde beelden in mijn hoofd.

Het begon op een vrijdag, ongeveer een maand geleden. Het tweede uur hadden we wiskunde. Tijdens de les zag ik dat Lase-roms, de leraar, de hele tijd naar mij keek. Steeds als ik oogcontact wilde maken, wendde hij zijn blik af. Tegelijkertijd kreeg ik het gevoel dat alle ogen van de klasgenoten, die achter mij zaten, op mij waren gericht. Telkens als ik me omdraaide keken ze weer recht voor zich uit. Bij een enkeling ontwaarde ik echter een soort glimlach. Het was alsof ze een geheim hadden waarvan ik geen deelgenoot mocht worden. Ik werd bang en vluchtte vijf minuten voor het einde van de les de klas uit. Het volgende uur hadden we Engels. Toen was er niets meer aan de hand. Natuurlijk vroegen mijn klasgenoten waarom ik was weggerend. Ik zei dat ik moest overgeven, waarschijnlijk omdat ik iets verkeerd had gegeten.

In het weekend erna heb ik vaak over het voorval nagedacht. Hoe langer ik dacht hoe minder ik er van begreep. Uiteindelijk leek het me onwaarschijnlijk dat ik bang was geworden van de leraar en mijn klasgenoten en schreef het toe aan slaapgebrek of een vreemde combinatie van voedsel. Ik vergat het.

Twee weken later, weer op vrijdag, gebeurde er iets vergelijk-

baars. In de pauze stond ik met wat vrienden op het schoolplein. Toen zag ik dat een man bij de bushalte aan de overkant van de straat naar mij stond te kijken. Ik kende hem niet. Hij had een lange jas aan en rookte een sigaret. De man beantwoordde mijn blik met een glimlach. Hij wist dat ik hem had gezien en vond dat klaarblijkelijk niet erg. Dat maakte me bang. Waarom stond die man daar? Waarom hield die man mij in de gaten? Ik liet mijn vrienden achter op het schoolplein en vluchtte de school in. Het uur daarna kon ik de bushalte zien vanuit het aardrijkskundelokaal. De man was verdwenen.